

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.5, oktober 2014

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Vanja Thaulow

Tilsyn ved dr.theol. Troels Nørager

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

Indledning til

“Om Censur. (Med særdeles Betragtning af Sjællands Klerkemøde.)”

ved Vibeke A. Pedersen

Indhold

- 1 Anledning
- 2 Opbygning og indhold
- 3 Skjult kritik af forfatteren T.C. Bruun
- 4 Grundtvig og landemoderne
- 5 Anvendt litteratur

1 Anledning

Det ser ud, som om Grundtvigs incitament til at skrive om censur i september 1812 er dobbelt. Dels er hans artikel et debatindlæg, der handler om generel landemodencensur af mundtlige oplæg og er skrevet med henblik på det forestående landemøde i Roskilde den 8.-9. oktober 1812. Dels er det en opfølgning på en konkret sag om censur af en i indlægget unavngiven forfatter.

Efter Grundtvigs tale, “Om Oplysning”, på det foregående landemøde i Roskilde i begyndelsen af juli 1812 havde en eller flere anonyme personer i Knud Lyne Rahbeks dagblad *Dagen* foreslået, at landemodeafhandlingerne, dvs. de foredrag, som blev fremført mundtligt, fremover inden møderne “bleve af duelige Mænd censurerede” (*Dagen* nr. 185, 3. august 1812, sp. 2). Det er altså ikke en censur, der er påbudt af statsmagten, men en kirkelig censur, som andre landemodedeltagere foreslår.

2 Opbygning og indhold

Grundtvigs indlæg blev trykt i to på hinanden følgende numre af *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 74 og 75, der udkom henholdsvis 12. og 15. september 1812. Første del er et nærmest hermeneutisk forsøg på at demonstrere, at censorer er børn af deres tid, og at de derfor står midt i det, de skal censurere. De har således svært ved objektivt at træde et skridt tilbage i forhold til de tanker, der allerede ligger i tiden. De eksisterende censorer vil uvægerligt lade deres egen kristendomsopfattelse farve de forbud eller anbefalinger, de måtte komme med.

Anden del handler om censur af religion og videnskaber (især sp. 1185). Grundtvigs modforslag til *Dagens* anonyme går ud på, at der efter oplæsning af de forskellige foredrag på landemodet kunne foregå en fri diskussion, "Samtale", om indholdet (sp. 1186). En selvjustits i forbindelse med en sådan fri samtale kunne forhåbentlig filtrere det fra, som ikke fortjente yderligere opmærksomhed.

Ved landemoderne i Roskilde kunne deltagerne bidrage med oplæste foredrag om "theologiske Materier" (kongelig reskript af 20. januar 1808, her citeret efter Bugge 1953, s. 83). Der er imidlertid ikke teologi, men snarere ironi, paradoks og polemik på spil, når Grundtvig i sit debatindlæg søger at argumentere for, at kristendommen kunne have bedre vilkår, hvis censorerne ikke var kristne – hvilket han dog ikke kan forestille sig, at en kristen regering ville understøtte. Fordelen ved at bruge ikke-kristne censorer skulle være, at de ikke havde nogen teologiske kæpheste at ride, når de skulle censurere:

Toges derimod, som rimeligst maa synes paa de fleste Steder, Ukristne til Censorer, da kunde Man vel haabe, at dette vilde befordre Kristendommens Seier, istedenfor dens Undergang, men Saadant kan jo ei være en ukristelig Regerings Ønske, og den kristelige kan ikke bruge et saadant Middel (sp. 1171).

Med paradokset som drivkraft får Grundtvig antydnet, at regeringen måske alligevel ikke er så kristen, som man (han) kunne ønske det.

Læs mere

Det er her værd at huske på, at regeringen på Grundtvigs tid udgjordes af kongen og hans udnævnte embedsmænd og dermed ikke var (en del af) en folkevalgt forsamling som i dag. Samtidig var kirke og stat via kongen som person og institution så tæt forbundne, at en adskillelse mellem kirke og stat og ikke-kristne i embedsværket måtte forekomme utænkelig.

Alvorligt ment virker det, når Grundtvig mod slutningen går ind for, at en vis form for biskoppelig mundtlig censur kan tillades, ja, måske endog være ønskelig, nemlig, at når "der kives usømmelig eller om Ord og ingen Ting [vil der blive tale om] en Censur, som kan tilraades, ikke den anden, som vilde, om muligt, kvæle Alt" (sp. 1187).

Grundtvig roser landemodeinstitutionen, skønt han samtidig lidt nedsættende kalder møderne for "Klerkemøder". Ligesom det har det i dag, havde ordet 'klerk' på Grundtvigs tid noget administratoragtigt, ikke-åndeligt over sig. Han kalder ikke

desto mindre landemodet for “den ypperste Indretning til Religions og Videnskabeligheds Fremme” (sp. 1186) og omtaler det som en begivenhed, “hvor det levende Ord indsættes i sin tabte Ret, hvor Præster samles for at oplive, opvarme og styrke [dvs. styrke] hinanden i de onde Dage” (sp. 1186).

Citaterne rummer begreber, som også findes med positiv valør i mange af hans øvrige skrifter fra århundredets første to årtier, fx “det levende Ord” eller “Videnskabeligheds Fremme“. Samlet set må hans holdning til landemoderne betragtes som positiv.

Indledningsvis havde Grundtvig søgt at påvise, at argumentationen for censuren i *Dagen* ikke overholdt de almindelige logiske regler for argumentation (sp. 1169).

3 Skjult kritik af forfatteren T.C. Bruun

Hen mod slutningen af første del (*Nyeste Skilderie* nr. 74) finder man et udfald mod en ikke-navngiven forfatter. Her tænker Grundtvig på Thomas Christopher Bruun, der havde fået tilladelse til en samlet udgave af sine tidligere prosaiske arbejder (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 525f.). Udgaven skulle bl.a. indeholde det tidligere forbudte skrift *Mine Frie-Timer eller Fortællinger efter Boccaccio og Fontaine* fra 1783. Forbuddet skyldtes det frivole indhold. Grundtvig havde på Sankt Hanslandemodet i juli 1812 søgt at få kirken til at skride ind, selv om Bruun havde fået cancelliets tilladelse til at optage skriftet i sin udgivelse (Rønning 1908-1909 2:2, s. 24, fodnote). Om Trykkefrihedsforordningen af 1799, som Grundtvig henviser til sp. 1172, og som stadig var gældende i 1812, [se indledningen til “Om Videnskabelighed og dens Fremme, især med Hensyn paa Fædrelandet”](#). Også i den private korrespondance havde Grundtvig omtalt Bruuns *Frie-Timer* negativt (*Breve* 1 rummer s. 84 Svend Borchmann Herslebs svar fra 11. august 1812 på et af Grundtvigs tidligere breve, der har handlet om bl.a. denne bog).

I *Kort Begreb om Verdens Krønike i Sammenhæng*, der udkom ved juletid 1812, men som var under udarbejdelse i efteråret 1812, hvor også censurartiklen er blevet til, havde Grundtvig skrevet om Bruun:

Sjællandsfaren Thomas Brun, [havde] fra den Time besudlet mange Blade med ugudelig og liderligt Skemt, og skammelig misbrugt Vittighed og velklingende Vers til at forgifte Troens og Dydens Kilde i sit hellige Udspring. Mangen Mand maa bande den søde Gift han som Yngling indsugede af de onde Blomster, og endnu, paa sine gamle Dage, vedbliver den Forblindede at bygge sig et Gravsted af Uteerlighed, ja han vil indbilde sine Landsmænd, at det er et godt Træ, som bærer de raadne Frugter (1812, s. 336).

Man må formode, at ordene ved landemodet i juli havde været af samme kritiske tilsnit.

4 Grundtvig og landemoderne

Skønt Grundtvigs indlæg gælder en større og principiel sag, er han ikke bange for at sætte sig selv i spil, og han vil meget have sig frabedt at blive forhåndscensureret: “Kristendom maa blive forbuden, førend en Censor med Ret kan byde mig tie” (sp.

1187). Måske tænker han også på de debatter, der rejste sig i kølvandet på hans foredrag “Om Oplysningen” (eller “om den sande og falske Oplysning”, Brun 1882, s. 33) på Sankt Hans-landemodet i juli 1812 og på den tale, han havde holdt på landemodet i Roskilde i oktober 1811, “Et Par Ord om Gejstlighedens Videnskabelighed eller om kristelig og præstelig Lærdom” (først udgivet 1813 i *Theologisk Bibliothek*, s. 39-59). Hos Grundtvig ligger også en tilkendegivelse af, at han – i modsætning til mange af hans samtidige – mener at kunne skelne mellem sand og falsk kristendom, hvad han også brugte landemoderne som platform til at slå til lyd for.

Se desuden det meget tidlige skrift, “Om Videnskabelighed og dens Fremme, især med Hensyn paa Fædrelandet”, der bl.a. også diskuterer forholdet mellem religion, videnskab og censur (*Ny Minerva*, marts 1807), [klik for indledning til denne tekst her](#).

Læs mere

I øvrigt foretog Grundtvig på landemodet i oktober 1812 et “Digt over Roeskilde Domkirke” (Bibliografien 1, s. 65, nr. 168c), der var blevet skrevet på opfordring af andre landemodedeltagere, og som senere indgik i *Roskilde-Rim* i omarbejdet form (1814).

5 Anvendt litteratur

- *Breve 1 1924*, se Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig 1 (1807-1820)*. København.
- Brun, Hans (1882) *Biskop N.F.S. Grundtvigs Levedsløb, udførligst fortalt fra 1839. Et Bidrag*. København.
- Bruun, Thomas Christopher (1783) *Mine Frie-Timer eller Fortællinger efter Bocaccio og Fontaine*. København.
- Bugge, Knud Eyvin (1953) “Grundtvigs landemodetalere” i *Grundtvig-Studier*, s. 81-102. København.
- *Dagen*, se Rahbek, Knud Lyne.
- Grundtvig, N.F.S. (1807) “Om Videnskabelighed og dens Fremme, især med Hensyn paa Fædrelandet”. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1812) *Kort Begreb af Verdens Krønike i Sammenhæng*. København.
- Grundtvig (1813) “Et Par Ord om Gejstlighedens Videnskabelighed eller om kristelig og præstelig Lærdom” i *Theologisk Bibliothek*, s. 39-58. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1814) *Roskilde-Rim*. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1924-1926) *Breve fra og til N.F.S. Grundtvig*, udg. Georg Christensen & Stener Grundtvig, bind 1-2. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*, bind 1-2. København .
- Rahbek, Knud Lyne m. fl. udg. (1803-1843) *Dagen*. København.
- Rønning, Frederik (1909) *N.F.S. Grundtvig. Et bidrag til skildring af dansk åndsliv i det 19. århundrede*, bind 2. København.